

Péntek Imre

...talányos mű a Don Quijote, a mi Szerb Antalunk így írt róla: „A regényben két valóság harcol egymás ellen: a valóság, ahogy Don Quijote látja, és a valóság, ahogy a többi ember, elsősorban Sancho Panza látja...

Küzdelem az eszményekért – az örök Don Quijote igazságáért

(A La Mancha lovagja a Hevesi Sándor Színházban)

Úgy látszik, a musical (zenés színmű) olyan, mint a fátum. Előbb-utóbb utoléri a világirodalom és a magyar irodalom remekeit. Nem tallóznék most a szerzők és címek között, de e sorban is ritka, amikor nem csak a főhős, az író is szerepet kap a darabban. Nos, a húsz éve nagy sikerrel játszott La Mancha lovagja ilyen mű, melyben Cervantes Don Quijote-val együtt lép színpadra. A nagy ötlet a hollywood-i műhelyből?, álomgyárból? került ki, a hatvanas években. Dale Wassermann-t, a szöveggönyv íróját az egyik honlapon „szüzséiparosnak” titulálták. Nos, elkelné nálunk néhány ilyen profi írókarakter. A mű meghökkentő ismeretekkel szembesít: valóban, Cervantes konfliktusba került az élete során a Szent Inkvizícióval? Igen, többször is. Adószedőként jelzalogot tett egy nem fizető kolostorra? Bebörtönözték? Nos, ennek is van történeti alapja.

De hogy mégse legyen ilyen borús a kép: élete utolsó éveiben, szegényen, de megbecsüléstől övezve élt Madridban, és elismert íróként tartották számon a kortárs szerzők. Leghíresebb művének, a Don Quijote-ének olvasottsága vetekszik a Bibliával, s most pedig musical hősként szerzett világszerzte népszerűséget magának.

Pedig talányos mű a Don Quijote, a mi Szerb Antalunk így írt róla: „A regényben két valóság harcol egymás ellen: a valóság, ahogy Don Quijote látja, és a valóság, ahogy a többi ember, elsősorban Sancho Panza látja. A panzai valóságnak, amivel a szerző is azonosítja magát, vannak bizonyos érvei, amelyek segítségével be tudja bizonyítani, hogy ő az igazi... Csakhogy a quijote-i valóságnak is vannak érvei, amellyel még elverve is be tudja bizonyítani, hogy mégis ő az igazi. Ez az érv finom és szellemi: a

varázslat fogalma... Don Quijote és Sancho Panza a világ két örök arcúata. 'Idealizmus és realizmus' nagyon vértelen, leegyszerűsített megjelölés a két világlehetőség számára”.

Nos, akárhogy is, az idejétmúlt eszményekért küzdő, hóbortos lovag alakja mélyen belevésődött gondolkodásunkba, megelevenedvén, korunkban újabb kalandokra indul, és mindenütt szimpátiával figyelik soha be nem fejeződő küzdelmét és bukását. A magyar színpadokon is, ahol mostanában több színház is műsorra tűzte a darabot. A miéltre talán Pinczés István, a zalaegerszegi előadás rendezője adta a legmeggyőzőbb magyarázatot: „A zenés drámát többnyire akkor veszik elő a színházi szakemberek, amikor az embereknek tanácsra, biztatásra van szükségük, hogy hinni tudjanak abban: a gyermekeinknek, unokáinknak jobb lesz a világ.”.

Fogadjuk el ezt kiinduló pontul, a darab megtekintésekor. Mert végül is a tételek, deklarációk annyit érnek, amennyit meg tudunk belőlük valósítani. Nos, elmondhatom: Pinczés István felfogásában ez a „biztatás” megvalósult, rendezése hiteles és hatásos módon tudta átadni az eredeti mű, a szöveggönyv üzenetét. Azt, hogy eszményeinkért – akármennyire is reménytelen az emberi, társadalmi helyzet – érdemes küzdeni. Számomra ennek a küzdelemnek az etapjai jelentek meg a színen. Mindkét színen, hisz a „játék a játékban”, a börtönbeli színházi rögtönzésben, az író „rendezi meg” a Búsképű lovag történetét. Dale Wassermann trouville-ja nyilván az, hogy képes kontrasztokban gondolkodni: az állítást követi a tagadás, a bizonyító érvet a cáfolat. Az etapok is ennek a logikának a mentén épülnek fel: az indulás a bűnös világ ellen, a küzdelem a fogadóban, a kétes/fényes győzelem. S ennek a jelenetnek a háttérben szenved el a már-már érvényesülő erény, erkölcs a nagy pofont: Aldonza/Dulcinea megerősöklését. A megerősítő és romboló részletek a színpadon rendkívül gazdagon, látványosan jelennek meg. A dalok, kórusok, táncok mind-mind a színpadi szertartás szerves részei. A remek jelmezek csak megerősítik ezt. S a nyomasztó kőbarlang – mint elsődleges helyszín – különös, feszültséget keltő „aláfestést” ad a kibontakozó tárgyalásnak. A felvonó kerék csikorgása pedig kellő aláfestő zenéje a „szent” erőszaknak.

Cervantes rendezésében fokozatosan felépíti előttünk a maga különös-különc hősét: Don Quijote arra érez elhivatottságot, hogy jobba tegye a világot. Igazságot szolgáltatson az elesetteknek, kibontsa „a jog zászlaját”, s nem melleleg beteljesítse azt a belső parancsot, küldetést, amelyet lelkébe égetett a tudás és hit. S a „győzelmes cél” nem lehet más, mint az igazság érvényre jutása, juttatása. S egyre inkább kiderül: a komikus külső kivételes lelki erőt, jellemet takar, valódi értékeket. Az első felvonás végének tablója meggyőzően mutatja, nem volt hiábavaló a grandiózus felkészülés, a Nagy Mágus ármánykodása lelepleződött, s a varázserőt adó Mambrino arany sisakja immár hősünk fején csillog.

S a cinikus környezet is lassan megfertőződik ettől a – kezdetben örültnek hitt – világlátástól. Sancho Panzát már nem kell meggyőzni: ő már képes belátni – ingadozása vagy megjátszása ellenére –, hogy az ő Gazdája valódi, lelkileg magasrendű, feddhetetlen ember. Aki tiszteletet érdemel. De Aldonzát – hogy elfogadja Dulcinea, a nemes, eszményi nő szerepét

– annál nehezebb. Mégis, magatartásában ő teszi meg a leghosszabb utat, de végül ő az, aki a halálos ágy mellett hitet tesz a Búsképű lovag – már-már a mester által is megtagadott – igazsága mellett.

A ráció képviselőinek – a börtönben a Herceg, a rögtönzésben dr. Carrasco – érvei egyre inkább elhalványulnak, Don Quijote igazsága őket is magával ragadja. (Vagy legalábbis: meggyőzi.) Ez a győzelem – az utolsó jelenetben – a halálos ágnál válik nyilvánvalóvá. Amikor a haszonleső, az ostoba felvilágosítással operáló orvos is megrendül, s beteljesül „Az álom, mit nem láttak még...” Don Quijote felmagasztosulása katartikus pillanatokot teremt a színpadon.

A színészeket nehéz helyzet elé állította a főbb szerepekben a kettős szereposztás. Szakály Aurél – sok remek alakítás után – méltó feladatot kapott, amikor a rendező rábízta Cervantes és Don Quijote alakjának megformálását. Egyet lehet érteni azzal, hogy ez a fiatalos „lovag” új, nyomatékos lendülettel állt ki igazáért, ellágyulásai talán nem voltak olyan meggyőzőek. Összességében mégis azt kell mondanunk: „átváltozásai” során nem csalódtunk benne, az író és hőstét szeretetre méltó figuraként, nem patetikus hősként fogadtatta el a közönséggel. És ez nem csekély teljesítmény. Jellemformáló tehetsége – melynek vannak tartalékai – kiállta ezt a nem könnyű próbát.

Hertelendy Attila – a fegyverhordozó szerepében – szolgálni akarta Gazdáját, minden mozdulatával, gesztusával erre koncentrált. Mégis, alakításának

voltak „színei”, finom rezdülései, tökéletesen visszaadta ezt a barátságból, hóbortból és paraszti józanságból összegyúrt kapcsolatot. Olyan „rezonőrként” viselkedett, aki – kétélyei ellenére – képes megsokszorozni a képtelen vállalkozás energiáit.

Aldonza/Dulcinea – Misurák Tünde – az egyik legnehezebb szerep a darabban. Neki a mocsárból, a szennyből, az erkölcsi fertőből kell kivirágzania, a mélységből magasságba, az eszmények szintjére jutnia. Lehet, hogy itt-ott kissé nagyobb elánnal adta elő a romlottság credóját, de mentségére szolgál: ugyanilyen kirobbanóan tett hitet a megszenvedett igazsága mellett.

A Herceg/dr. Carrasco „bőrében” Kanda Pál nem tudott igazán kibontakozni. Szerintem a szöveggönyv gyenge pontja ez az ősracionalista, előfelvilágosodásbeli alak, de a börtönjáték doktoraként is közhelyeket forgat. Mégis, éles, szúrós közbeszólásai – ez az alakítás következménye – sarkították a darab érzelmi-gondolati folyamatát, és ez nem kevés.

Bálint Péter Kormányzóként meggyőzőbb volt, mint fogadósként. Igaz, fogadósként nehezen lehetett lereagálni a fantasztikus kavalkádot, ami az ivóban zajlott. Talán a lovaggá ütés pillanataiban tudott felmagasodni a feladathoz, amikor a kis nyomorúságos fogadó – szertartása nyomán – átváltozott fényes lovagteremmé.

Csak dicsérni lehet Bellus Attila játékát a pap/Atya szerepében, Kató Balázst, mint Gitárost/Anselmot.

Aldonza/Dulcinea – Misurák Tünde – az egyik legnehezebb szerep a darabban. Neki a mocsárból, a szennyből, az erkölcsi fertőből kell kivirágzania, a mélységből magasságba, az eszmények szintjére jutnia

Az inkvizíció századosakéként György János rutinosan keltett félelmet.

A foglyok, alkalmi szereplők kara – kiválóan működött. A dalok és táncjelentek az előadás erősségei voltak. (A koreográfia Stefán Gábor ötletességét bizonyítja.) A díszlet – Takács Lilla munkája – funkcionálisan megfelelő teret biztosított a meglehetősen bonyolult játékelemek számára, és korhűsége mellett a darab hangulati „kivetülésének” is bizonyult. A test-maszkok, arcfestések – amelyek annyi egyéni színt vittek a mellékszereplők megjelenésébe, Húros Annamáriának köszönhető. Az élő zene pedig Máriás Zsolt karmesteri dirigálása következtében szépen, frissen, szinte hibátlanul szólt. A két, a felvonások elején, sötétben elhangzó nyitány megfelelő érzelmi előkészítést, hangolódást jelentett a színpadi történésekre. Senki nem érezte ezt tehernek, feleslegesnek.

A teltház és a tapsokból kivehető siker Pinczés István elképzeléseit igazolja. Ez alkalommal is képes volt érvényes, látványos színpadi formációkat létrehozni, képes volt eltalálni az adott színészcsapatra a legjobb szereposztást. Bár azzal nem okvetlenül értek egyet – ahogy egy helyütt írja –, hogy a hatalom nem tűri

a bírálatot. (Igaz, nem is kedveli.) Cervantes nem a kritikáért került börtönbe, hanem megbocsátható anyagi zűrjei miatt. Korunk „művésze” nem az inkvizíció, hanem a felszabadultság „börtönében” szenved, mert nem képes választani. A függetlenség pózában tetszeleg. S nem képes kiállni választott eszményei mellett. Ahogy a kedves-bohókás Don Quijote de la Mancha. És az önként választott lojalitást összetéveszti a szervilis behódolással. Lelke rajta.

Nekem abban a szerencsében volt részem, hogy elolvashattam a szövegkönyvet. S az előadás második megtekintésekor tűnt fel, hogy a finálé előtti zárómondatot a rendező némileg megváltoztatta. Az eredeti így hangzik: Cervantes: „Hát Isten segítségével mind a ketten La Mancha lovagjai vagyunk.” A próbák során, amit Pinczés István is jóváhagyott, ez így módosult, kitégítve az eredeti szöveg értelmét: „valamennyien La Mancha lovagjai vagyunk”.

A nézőtérrel ülvé, a közönség soraiban, hallgatólagos egyetértés fogadta e súlyos, de vállalható kijelentést. A bennünk élő Arany Jánosi „jobb rész” bölintását szinte testközelből érezkelhettem...

...A teltház és a tapsokból kivehető siker Pinczés István elképzeléseit igazolja. Ez alkalommal is képes volt érvényes, látványos színpadi formációkat létrehozni, képes volt eltalálni az adott színészcsapatra a legjobb szereposztást...

